

**Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών για τη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική – Διερεύνηση των
εμπειριών τους με τη χρήση οπτικών αναπαραστάσεων**

**Teachers’ Perspectives on Intercultural Pedagogy –Exploring Their Experiences Using
Visual Representations**

Αργυρώ Παλαιθοδώρου (Ph. D., M. Ed.), Εκπαιδευτικός Α’βάθμιας Εκπαίδευσης, e-mail:
argpalaioth@gmail.com

Argyro Palaiothodorou (Ph.D., M.Ed.), Primary School Educator, e-mail: argpalaioth@gmail.com

Abstract: Different pupils come from various social groups are involved in the pedagogical and teaching process in a modern school class. This is an undeniable fact where diversity and heterogeneity are new concepts engaged in school environment. A critical question is, are teachers properly informed and pedagogically trained on how to meet the challenges of a new school? How their experiences affect positive attitudes or acceptance and how teaching approach addresses class diversity issues. As a consequence, what is or should be the role of Counseling in order support teachers’ role? These are some of the questions that have been raised in order to organize and carry out this research study.

Based on this view three school educators were asked to answer on how they address diversity issues by using visual representations. The teachers, as it is pointed out, tend to be sensitive on such issues and the use of visual representations helped them to emerge thoughts, views, feelings or practices related with diversity and heterogeneity perspectives.

Key-words: Intercultural Pedagogy and Counselling, Visual Representations

Περίληψη: Στη σημερινή σχολική τάξη η συνύπαρξη διαφορετικών ατόμων από ποικίλες κοινωνικές ομάδες που συμμετέχουν στην παιδαγωγική και διδακτική διαδικασία αποτελεί, ένα αναμφισβήτητο γεγονός. Η ετερότητα, η ανομοιογένεια, η διαφορετικότητα είναι έννοιες που συναντώνται καθημερινά στο σχολικό περιβάλλον. Είναι ωστόσο, σωστά ενημερωμένος και παιδαγωγικά καταρτισμένος ο κάθε εκπαιδευτικός να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του νέου σχολείου; Πώς οι εμπειρίες του κάθε εμπλεκόμενου εκπαιδευτικού επηρεάζουν τη στάση, τη διάθεση, την αποδοχή αλλά και τη διδακτική προσέγγιση θεμάτων που αφορούν τη διαφορετικότητα. Ως συνέπεια αυτού ποιος είναι ή θα πρέπει να είναι ο ρόλος της Συμβουλευτικής προκειμένου να καταστεί χρήσιμη κι ωφέλιμη για τον κάθε εκπαιδευτικό που χειρίζεται καθημερινά τέτοια θέματα; Αυτά είναι ορισμένα από τα ερωτήματα που τέθηκαν προς προβληματισμό προκειμένου να οργανωθεί και να πραγματοποιηθεί η παρούσα ερευνητική μελέτη. Η διερεύνηση ωστόσο της διάθεσης, των εμπειριών ή γενικότερα της στάσης των εκπαιδευτικών στα θέματα της διαφορετικότητας επιλέχθηκε να διερευνηθεί με

τη χρήση κι αξιοποίηση των οπτικών αναπαραστάσεων. 3 εκπαιδευτικοί επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα και να απαντήσουν σε μια σειρά ερωτήσεων που αφορούσαν τη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. Σκοπός ήταν να παρουσιαστούν οι εμπειρίες τους ώστε αυτό να αποτελέσει πεδίο γόνιμου προβληματισμού και σκέψης για την οργάνωση δράσεων διαπολιτισμικού χαρακτήρα.

Λέξεις κλειδιά: Διαπολιτισμική παιδαγωγική και συμβουλευτική, διαφορετικότητα, ετερότητα, οπτικές αναπαραστάσεις

1. Εισαγωγή – Ανάλυση Εννοιών

Η παρούσα έρευνα κινείται σε δύο πυλώνες. Ο πρώτος αφορά την εφαρμογή κι αξιοποίηση της οπτικής αναπαράστασης στη σχολική διδακτική κι εκπαίδευση κι ο δεύτερος, στην αξιοποίηση αυτής, ως μέσο ανάπτυξης θετικής στάσης, αντίληψης και αντιμετώπισης στη σχολική διαπολιτισμική αγωγή. Σε ό,τι αφορά τον πρώτο πυλώνα, αναμφισβήτητα, σήμερα ζούμε στην εποχή της υπέρμετρης, ως ένα βαθμό, χρήσης κι αξιοποίησης των πολυμέσων (εποχή πληροφορίας και εικόνας). Καταιγισμός πληροφοριών και οπτικών αναπαραστάσεων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα έντυπα αλλά και ηλεκτρονικά μέσα, κατακλύζουν το σημερινό άνθρωπο, ο οποίος καλείται να τα επεξεργαστεί και να τα διαχειριστεί προκειμένου, να αποφανθεί για το αληθές ή το ψευδές του περιεχομένου τους και να αντλήσει πληροφορίες, να εκφράσει απόψεις, σκέψεις, πεποιθήσεις ή κρίσεις. Η δύναμη της οπτικής αναπαράστασης έχει διατυπωθεί άλλωστε από αρκετούς επιστήμονες καθώς, όπως συνήθως λέγεται, «μία εικόνα ισοδυναμεί με χίλιες λέξεις».

Η δυναμική που κρύβει μια οπτική αναπαράσταση έχει αποτελέσει κριτήριο μελέτης και αξιοποίησής της στη σχολική παιδαγωγική και διδασκαλία. Σύμφωνα με τους ερευνητές του προγράμματος «Μάθηση με εικόνες: Πρόγραμμα της ΕΕ imago2010: Εναύσματα για την εργασία στην προσχολική ηλικία και στην ηλικία δημοτικού www.Imago2010.eu», «Δεν μπορούμε σήμερα να περιγράψουμε το μέγαλωμα των παιδιών στη σύγχρονη κοινωνία χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη την επιρροή των μέσων που αποτελούν ήδη έναν βασικό παράγοντα της παιδικής καθημερινότητας και που επηρεάζουν όλο και περισσότερο τις συνήθειες αντίληψης της πραγματικότητας. Έτσι, η επαφή με εικόνες πάσης φύσεως καθορίζει την κοινωνικοποίηση σε μια κοινωνία των μέσων σε σημαντικό βαθμό. Λόγω, μάλιστα της παρουσίας της τηλεόρασης, της διαφήμισης, του διαδικτύου και των έντυπων μέσων πρέπει από νωρίς η κριτική διαχείριση εικόνων να είναι στόχος εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών διαδικασιών» (2010:7).

«Από την άλλη μεριά, βέβαια, οι εικόνες παρέχουν και νέες ευκαιρίες αντίληψης του κόσμου. Κρύβουν δυνατότητες πληροφόρησης και ερμηνείας της πραγματικότητας, δυνατότητες αισθητικών εμπειριών και απόλαυσης. Τα πολλαπλά συναισθηματικά και λογικά μηνύματα καθιστούν τις εικόνες μέσο επικοινωνίας του πολιτισμού και της κοινωνίας» (www.Imago2010.eu, 2010:7). Σύμφωνα πάντα με τους ίδιους ερευνητές «οι εικόνες ως

παθητικά μέσα (lean-back) είναι εύκολα κατανοητές. Όποιος τις καταναλώνει ωστόσο, ως απλή ψυχαγωγία ή πληροφορία, χάνει την ευκαιρία μιας κριτικής - εποικοδομητικής συμμετοχής στην κοινωνία των μέσων και δεν αναπτύσσει εκείνα τα δυναμικά μάθησης τα οποία κρύβονται στη διαχείριση υλικού εικόνας. Με την ενεργή συμμετοχή και διαχείριση του περιεχομένου μιας οπτικής αναπαράσταση ανοίγονται ορίζοντες γνώσης και εμπειριών που είναι σημαντικοί και για την ανάπτυξη της προσωπικότητας» (2010:7).

Η συμμετοχή άλλωστε σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία προϋποθέτει την ανάπτυξη ικανοτήτων που επιτρέπουν αυτή την ενεργή συμμετοχή σε διαδικασίες επικοινωνίας βασιζόμενες σε εικόνες. Οι απόψεις αυτές τείνουν να βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στη σχολική παιδαγωγική και εκπαίδευση καθώς μπορούν να λειτουργήσουν ως εφιαλτήριο για προβληματισμό, κριτική σκέψη, αναστοχασμό και περαιτέρω διερεύνηση και διαμόρφωση νέων πληρέστερων, ενδεχομένως, στάσεων, αντιλήψεων, πεποιθήσεων.

Σε ό,τι αφορά το δεύτερο πυλώνα η όλο ένα κι αυξανόμενη φοίτηση αλλά και συμμετοχή αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό σχολείο καθιστά αναγκαία την εφαρμογή μιας διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης καθώς μια τέτοια παιδαγωγική μπορεί να οδηγήσει στην καλύτερη και επιτυχέστερη επίλυση προβλημάτων που αφορούν τη συμπεριφορά, στάση, διαχείριση συγκρούσεων και προβληματικών ενδεχομένως, καταστάσεων που προκύπτουν από τη συνύπαρξη μαθητών από διαφορετικές χώρες με διαφορετικές κουλτούρες, αξίες και με διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα μέσα σε ένα σχολικό πλαίσιο. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι σήμερα περισσότερο από ποτέ ζούμε σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία μέσα στην οποία συμβιώνουν άνθρωποι με διαφορετική κουλτούρα, γλώσσα, θρησκεία, και γενικότερα, με διαφορετικό πολιτισμό (Παπάζογλου, 2008).

Άλλωστε η όποια διαφορετικότητα προκειμένου να γίνει αποδεκτή και να ενταχθεί ομαλά σε ένα σύστημα, απαιτεί από τον εκάστοτε εκπαιδευτικό που τη διαχειρίζεται, ιδιαίτερες ενδεχομένως, γνώσεις, στάσεις και κυρίως, αποδοχή του «διαφορετικού». «Αν υπάρχει αποδοχή είναι δυνατόν να καλλιεργηθούν στάσεις, αντιλήψεις, πεποιθήσεις, συμπεριφορές που επιτρέπουν τόσο την ομαλή διαχείριση των όποιων προβλημάτων προκύπτουν αλλά και την ουσιαστικότερη επικοινωνία και λειτουργικότητα όλων των μαθητών σε ένα πολυσύνθετο και δυναμικό περιβάλλον. Σύμφωνα μάλιστα με τον Παπάζογλου (2008) το σύγχρονο σχολείο έχει χρέος να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα όποια προβλήματα των παιδιών που προέρχονται από άλλες χώρες και φοιτούν στο ελληνικό σχολείο δείχνοντας σεβασμό πάντα στη διαφορετικότητα και στην κουλτούρα τους και επιδιώκοντας της καλλιέργεια αμοιβαίων συναισθημάτων αποδοχής σε όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές του» (2008:81).

Ο Γκότοβος (2002) επισημαίνει ότι «όταν το σχολείο στο πλαίσιο της ύπαρξης ενός εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, επικεντρώνεται στη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητικών μειοψηφιών, τότε, ναι μεν αυτό το επιτυγχάνει, αλλά τα προβλήματα των χαμηλών τους επιδόσεων (εννοείται των μειοψηφιών) παραμένουν, αφού μέσα από την

κυριαρχία του εθνικού προτύπου οι αλλοδαποί μαθητές τείνουν να αναπαράγουν τη χαμηλή κοινωνική θέση που είχαν οι γονείς τους ως μετανάστες πρώτης γενιάς. Αντίθετα, αν το εκπαιδευτικό σύστημα βλέπει τη διαχείριση της ετερότητας μέσα από μια προσαρμογή του στα νέα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης, με την έννοια της διαμόρφωσης εκείνων των προϋποθέσεων (γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών, πρακτικών) στη νέα γενιά οι οποίες θα της επιτρέψουν σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο να βρει μια ισορροπία με το πολυπολιτισμικό περιβάλλον που βιώνει, τότε πεποιθήσή μας είναι ότι και τα προβλήματα χαμηλής επίδοσης μπορούν να αντιμετωπιστούν» (Παπάζογλου, 2008: 81-82).

Η ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε χώρο συνάντησης πολλών και διαφορετικών πολιτισμών. Αυτό έχει άμεση αντανάκλαση στο σχολικό περιβάλλον και στη διαμόρφωση κατάλληλης διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και συμβουλευτικής. Σύμφωνα με τους Κανακίδου και Παπαγιάννη (1998) «ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της αγωγής θα πρέπει να έχει τους εξής τέσσερις άξονες:

Τη διαμόρφωση θετικών αντιλήψεων για τις διαφορές μεταξύ των πολιτισμών,

Την αλληλεγγύη,

Τον ισότιμο σεβασμό των άλλων πολιτισμών και,

Την αγωγή στην ειρήνη, που προκύπτει ως φυσικό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω στόχων» (Παπάζογλου, 2008: 81-82).

Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο από το ελληνικό σχολείο θα πρέπει να γίνει «αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων αλλά και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με τη χρήση βεβαίως, της κατάλληλης διδακτικής μεθοδολογίας. Θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές να χρησιμοποιούν δημιουργικά τα στοιχεία του οικείου πολιτισμού που φέρνουν στο σχολείο με τη μορφή βιωμάτων» (Παπάζογλου (2008: 83). Απώτερος σκοπός είναι μέσα από τη γνωριμία με το «άλλο» η αποφυγή των εντάσεων και η υιοθέτηση θετικής στάσης και συμπεριφοράς απέναντι σε καθετί καινούριο που λειτουργεί και ως εξελικτικός παράγοντας για την κοινωνία (Παπάζογλου 2008).

Το σημερινό σχολείο πρέπει να είναι ένα σχολείο για «όλους». Κάτω από αυτό το πρίσμα και τη φιλοσοφία, οφείλει να σέβεται, να αναγνωρίζει και να λαμβάνει υπόψη του τους ιδιαίτερους πολιτισμούς στηριζόμενο «στις εξής παραδοχές:

- Αναγνώριση της ετερότητας
- Κοινωνική συνοχή
- Ισότητα και
- Δικαιοσύνη» (Παπάζογλου, 2008: 83).

Για να συμβεί βέβαια αυτό, θα πρέπει να γίνει γνωριμία με το διαφορετικό και να αναπτυχθεί αμοιβαία εμπιστοσύνη ώστε αυτό (το διαφορετικό) να γίνει αποδεκτό και σεβαστό. Αν συμβούν τα παραπάνω επιτυγχάνεται η καλύτερη επικοινωνία, γεγονός που επιτρέπει την

άρση των στερεοτύπων και προκαταλήψεων που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη υγιών σχέσεων, συνεργασιών κι αποδοχής των διαφορετικών ατόμων. Τα άτομα μαθαίνουν να συνεργάζονται και έχουν θετική στάση και διάθεση εξομαλύνοντας όποιες διαφορές ή ιδιαιτερότητες ή και συμπεριφορές που ενδεχομένως αναπτύσσουν και με την κατάλληλη διάθεση, αποδοχή, συζήτηση και ψυχολογική, πολλές φορές στήριξη, οδηγούνται στην ομαλή συνύπαρξη και συνεργασία μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Σύμφωνα μάλιστα με το Συμβούλιο της Ευρώπης Council of Europe (2012: 51) «αν ο κύριος στόχος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελεί η φράση «μαθαίνοντας να ζούμε μαζί» τότε η ανάπτυξη νέων μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης μπορεί να αναπτυχθούν ώστε να οδηγούν προς αυτή την κατεύθυνση». Ειδικότερα, η ενθάρρυνση της διερευνητικής μάθησης, ο σχεδιασμός εργασιών και η συνεργασία για την επιτυχή έκβαση της εργασίας, η εκμάθηση διαπραγμάτευσης θέσεων και απόψεων, το παιχνίδι ρόλων με πειραματισμό για νέες θέσεις σε μια υποτιθέμενη σύγκρουση, η ανάπτυξη στρατηγικών για την ετερότητα και τη διαφορά, η ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου πλάνου γλωσσικής επάρκειας στη γλώσσα του διαπολιτισμικού περιβάλλοντος που απαιτείται για την αλληλεπίδραση και τη διαπραγμάτευση αποτελούν ορισμένα μόνο διδακτικά εργαλεία για τη διαχείριση κι αξιοποίηση της ετερότητας μέσα σε ένα σχολικό περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να κατανοήσουν τα προβλήματα των μαθητών που προέρχονται από άλλες εθνικότητες, να υιοθετήσουν την ενσυναίσθηση και να καλλιεργήσουν το πνεύμα του σεβασμού, της δημοκρατίας, της ισότητας του πλουραλισμού, της ειρηνικής συνύπαρξης και αποδοχής (Council of Europe, 2012). Άλλωστε, σύμφωνα με τους Μπαλταζή & Νταβέλο (2009:255) «ο χώρος του σχολείου ευρύτερα και της τάξης ειδικότερα αποτελούν το αναγκαίο πλαίσιο της αναγνώρισης και του σεβασμού της όποιας διαφορετικότητας, της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών, της σχολικής ένταξης και της πραγμάτωσης των προσωπικών στόχων»

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω οργανώσαμε και υλοποιήσαμε την παρούσα μελέτη σκοπός της οποίας ήταν η διερεύνηση των εμπειριών των εκπαιδευτικών στο θέμα της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και συμβουλευτικής με τη χρήση δύο οπτικών αναπαραστάσεων. Είναι γνωστό ότι η μελέτη θεμάτων που αφορούν τόσο την παιδαγωγική πρακτική όσο και τη συμβουλευτική διαχείριση, απαιτούν την οργάνωση και εκπαίδευση μικρής ή μεγαλύτερης –πιο εκτεταμένης- έρευνας ώστε να μελετηθούν αφενός τα προβλήματα ή οι διδακτικές προσεγγίσεις - μέθοδοι διδασκαλίας και συμβουλευτικής, αφετέρου να αποτελέσουν τη βάση γόνιμης και τεκμηριωμένης επιστημονικής συζήτησης που να οδηγεί σε αποτελέσματα και χρήσιμες πρακτικές για την αποτελεσματική διαχείριση και αντιμετώπιση τέτοιων θεμάτων στο σχολικό περιβάλλον.

Στο πλαίσιο βέβαια της Συμβουλευτικής είναι σημαντικό να αναφέρουμε την αξιοποίηση των οπτικών αναπαραστάσεων ως ερευνητικό εργαλείο διότι οι οπτικές αναπαραστάσεις μπορεί να αποτελούν την αφορμή για τη διερεύνηση των απόψεων, στάσεων, προσεγγίσεων των εμπλεκόμενων με την έρευνα, ατόμων. Οι οπτικές αναπαραστάσεις είναι δυνατόν να

ξεκλειδώνουν σκέψεις, συναισθήματα, στάσεις όπου με την κατάλληλη μεθοδολογική προσέγγιση ο ερευνητής μπορεί να εκμαιεύσει. Αποτελούν επίσης χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο στην περίπτωση που επιλέγεται το ποιοτικό μεθοδολογικό της συνέντευξης καθώς από μία εικόνα μπορεί να αναδυθούν στοιχεία που αφορούν στάσεις, κρίσεις, απόψεις, συναισθήματα, πρακτικές και συμπεριφορές των ατόμων για κάποιο, υπό έρευνα, θέμα. Στην περίπτωση μάλιστα της διερεύνησης των εμπειριών των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη διαπολιτισμική παιδαγωγική/συμβουλευτική οι οπτικές αναπαραστάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μεθοδολογικό εργαλείο όπου με τη χρήση κι αξιοποίηση της συνέντευξης να οδηγήσουν στην αναγνώριση της στάσης, άποψης, κρίσης ή αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και συμβουλευτικής στο σχολικό περιβάλλον.

2. Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερωτήματα που τίθενται είναι:

- Αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί τις οπτικές αναπαραστάσεις ως μεθοδολογικό εργαλείο και ειδικότερα ως εργαλείο για τη διαπολιτισμική παιδαγωγική/συμβουλευτική κι αναγνώριση, αποδοχή κι αξιοποίηση του διαφορετικού στην εκπαιδευτική πράξη;
- Χρησιμοποιούν το εν λόγω μεθοδολογικό εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της θετικής στάσης, της αποδοχής αλλά και θετικής ψυχολογίας των μαθητών έναντι της διαφορετικότητας ή της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής/συμβουλευτικής στο εν λόγω περιβάλλον;
- Ποιες δράσεις θα μπορούσαν να κάνουν ή έχουν κάνει για το θέμα της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής/συμβουλευτικής στο σχολικό περιβάλλον με αφορμή δεδομένες οπτικές αναπαραστάσεις;
- Τέλος, τι εμπειρίες έχουν για το εν λόγω θέμα και ποια στάση υιοθετούν για τη διαπολιτισμική παιδαγωγική/συμβουλευτική.

3. Μεθοδολογία

Για την υλοποίηση της παρούσας ερευνητικής μελέτης υιοθετήθηκε το ποιοτικό μεθοδολογικό εργαλείο της συνέντευξης (Πρωτόκολλο Συνέντευξης) ως το πιο πρόσφορο προκειμένου να ερευνηθούν όλα τα ερωτήματα που τέθηκαν στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας.

Ο τύπος συνέντευξης σύμφωνα με τους Ίσαρη & Πουρκό (2015) είναι μια προσπάθεια ημιδομημένης ποιοτικής έως πλήρως δομημένης συνέντευξης που έγινε στο πλαίσιο άσκησης του μαθήματος Μεθοδολογίας Έρευνας Σχ ΕΠ. Σύμφωνα με τους Ίσαρη & Πουρκό (2015)

«Ανάλογα με τον βαθμό δόμησης ή τυποποίησης της συνέντευξης από τους ερευνητές, μπορούμε να διακρίνουμε την ημιδομημένη και τη μη δομημένη ποιοτική συνέντευξη. Σε αυτούς τους τύπους συνέντευξης οι ερευνητές επιδιώκουν να παράγουν όσο το δυνατόν πλουσιότερο ερευνητικό υλικό δίνοντας την ευκαιρία στους συμμετέχοντες στην έρευνα να μιλήσουν για τις αντιλήψεις τους, τις σκέψεις τους ή τις εμπειρίες τους ελεύθερα και σε βάθος (Robson, 2007). Η ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο, ερωτήσεων και χρησιμοποιείται συχνά από νέους ποιοτικούς μελετητές ώστε να έχουν έναν οδηγό για τα θέματα που θεωρούν ότι είναι σημαντικά να καλύψουν στο πλαίσιο της συνέντευξης. Χρειάζεται να σημειωθεί εδώ ότι ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης παρουσιάζει ευελιξία: α) ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο, β) ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται κατάλληλοι, γ) ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και δ) ως προς την πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων ή θεμάτων για συζήτηση.

Η πλήρως δομημένη συνέντευξη βασίζεται σε αυστηρά προκαθορισμένες ερωτήσεις ως προς το περιεχόμενο, τη διατύπωση και τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και δεν επιτρέπει τη συλλογή δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη νέων θεμάτων. Η αξιοποίηση κυρίως ανοικτών ερωτήσεων αποτελεί ωστόσο, τη μόνη ουσιαστική διαφορά από ένα ερωτηματολόγιο δειγματοληπτικής έρευνας που χρησιμοποιεί συνεντεύξεις (Robson, 2007) (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 97).

4. Περιορισμοί έρευνας

- Ο αριθμός των υποκειμένων που επιλέχθηκαν ήταν περιορισμένος καθώς η έρευνα είναι ποιοτική κι όχι ποσοτική.
- Δεν επελέγησαν ωστόσο, περισσότερα άτομα καθώς ο σκοπός της εν λόγω έρευνας ήταν η ανάδυση των εμπειριών των υποκειμένων και η ποιοτική αξιολόγησή τους σε ό,τι αφορά το θέμα της διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης.

5. Πορεία εργασίας

Η εργασία ξεκίνησε με την επιλογή 2 οπτικών αναπαραστάσεων (από σύνολο αρκετών) που θεωρήθηκαν περισσότερο αντιπροσωπευτικές για την ανάδειξη του θέματος της διαφορετικότητας. (Οι οπτικές αναπαραστάσεις παρουσιάζονται στο παράρτημα της εργασίας). Σε ό,τι αφορά τις οπτικές αναπαραστάσεις αυτές υπάρχουν στο υλικό της κ. κ. Β. Σπηλιωτοπούλου (ΑΣΠΑΙΤΕ, e-class 2017). Κατόπιν διαμορφώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα που χορηγήθηκαν στα υποκείμενα της έρευνας.

5.1. Οι οπτικές αναπαραστάσεις που επιλέχθηκαν ήταν:

- Η περίπτωση των νηπίων όπου μια ομάδα μικρών παιδιών παρατηρούν κάποιο άλλο μικρό παιδί που φοράει γυαλιά και,
- Η περίπτωση μιας ομάδας ενηλίκων που, ενώ προέρχονται από διαφορετικές χώρες έχουν κοινό παρονομαστή, το “American” αποδεικνύοντας ότι όλοι είναι πολίτες της Αμερικής αλλά προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικο –οικονομικά αλλά και πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Η επιλογή των οπτικών αναπαραστάσεων έγινε με το σκεπτικό ότι από την πρώτη εικόνα εξάγεται πιο εύκολα το συμπέρασμα της ισότητας, του σεβασμού, της αναγνώρισης και αποδοχής της διαφορετικότητας καθώς όλα τα νήπια έχουν τις ίδιες ανάγκες (βιολογικές και συναισθηματικές) ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής ή προέλευσης, γεγονός που αναδεικνύεται και καλλιεργείται στην εκπαιδευτική πράξη.

Ομοίως και στη δεύτερη περίπτωση, η επιλογή έγινε καθώς η συνύπαρξη διαφορετικών ανθρώπων σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον και η αποδοχή της διαφορετικότητας μπορεί να ευαισθητοποιήσει περισσότερο τους εκπαιδευτικούς ώστε, αξιοποιώντας αυτή την οπτική αναπαράσταση να σχεδιάσουν κάποιες πιθανές δράσεις ή κάποιο πρόγραμμα διαπολιτισμικής/συμπεριληπτικής παιδαγωγικής και συμβουλευτικής.

Οι ερωτήσεις που διαμορφώθηκαν και που χορηγήθηκαν οι ίδιες σε κάθε υποκείμενο της έρευνας ήταν οι ακόλουθες:

5.2. Ερωτήσεις

- «Αξιοποιείτε οπτικές αναπαραστάσεις με τους μαθητές σας στη σχολική τάξη;»
- «Θεωρείτε τις οπτικές αναπαραστάσεις απαραίτητο υλικό προκειμένου να κάνετε πιο αποτελεσματική τη διδασκαλία σας;»
- «Πώς τις αξιοποιείτε στη σχολική τάξη;»

Κατόπι, «αφού σας δείξω δύο συγκεκριμένες οπτικές αναπαραστάσεις, θα ήθελα να απαντήσετε στα ακόλουθα:

- «Τι νομίζετε ότι δείχνει κάθε μία οπτική αναπαράσταση;»
- «Ποιο μπορεί να είναι το νόημά τους σε ένα πλαίσιο διαπολιτισμικής/συμπεριληπτικής στρατηγικής;»
- «Πώς θα μπορούσατε να τις χρησιμοποιήσετε στα πλαίσια ενός τέτοιου προγράμματος;»
- «Ποια θεωρείτε καλύτερη και γιατί;»

- «Πώς μπορεί να αξιοποιηθεί κάθε μία με τους μαθητές σας για την ανάπτυξη θετικής στάσης και ψυχολογίας απέναντι σε διαφορετικούς μαθητές;»
- «Μπορείτε να περιγράψετε ένα σενάριο ή κάποιες δράσεις που θα οργανώνετε με βάση μία οπτική αναπαράσταση από τις δεδομένες προκειμένου να αναπτύξετε τη θετική στάση και διάθεση των μαθητών σας απέναντι σε αλλοδαπούς μαθητές;»

5.3. Υποκείμενα:

- Υποκείμενο 1. (Θήλυ). Ν. Σ. Χρόνια υπηρεσίας: 20

Ανώτερος τίτλος σπουδών: Διδακτορικό Δίπλωμα

- Υποκείμενο 2. (Θήλυ). Γ. Π. Χρόνια υπηρεσίας: 15

Ανώτερος τίτλος σπουδών: Διδακτορικό Δίπλωμα

- Υποκείμενο 3. (Άρρεν) Π. Μ. Χρόνια υπηρεσίας: 18

Ανώτερος τίτλος σπουδών: Πτυχίο Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.)

5.4. Ανάλυση – Ευρήματα

Έχοντας υπόψη τα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε στο θεωρητικό μέρος της παρούσας ερευνητικής μελέτης θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε την άποψη και στάση κάθε υποκειμένου με βάση κάθε επιμέρους ερευνητικό ερώτημα (που αποτελεί μια ξεχωριστή θεματική ενότητα). Σύμφωνα με την Σπηλιωτοπούλου (e-class ΑΣΠΑΙΤΕ, 2017) η θεματική ή σημασιολογική ανάλυση, επιλέγεται όταν ως ενότητα λαμβάνεται η σημασία της ομάδας λέξεων και βασίζεται στην ιδέα ότι «ο λόγος είναι μια συμπεριφορά δηλωτική και αποκαλυπτική των κέντρων ενδιαφέροντος, γνώμων, πεποιθήσεων, φόβων και γενικά των συγκινησιακών καταστάσεων του ατόμου ή μιας ομάδας» (Uhrig M.C., 1974: 15, στον Βάμβουκα Μ., 2002). Η ανάλυση εστιάζεται σε έννοιες, νοήματα ή θέματα που ανακαλούνται αναφορικά με το αντικείμενο μελέτης, συγκεντρώνονται πληροφορίες για το αντικείμενο και το πώς αυτό γίνεται αντιληπτό από άτομα ή ομάδες (γνώμες, πεποιθήσεις, ερμηνείες που διατυπώνονται).

Έτσι, σε ό,τι αφορά το πρώτο ερώτημα, αν δηλαδή οι εκπαιδευτικοί αξιοποιούν τις οπτικές αναπαραστάσεις με τους μαθητές τους στη σχολική τάξη και οι τρεις εκπαιδευτικοί φάνηκε να έχουν την ίδια άποψη καθώς αυτές αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Άρα, είναι κάτι οικείο για αυτούς και το χρησιμοποιούν όποτε είναι πρόσφορο. «Πιο πολύ εγώ τα χρησιμοποιώ όταν διδάσκω επιστημονικές έννοιες, φυσική και τα λοιπά αλλά είναι απαραίτητες ακόμη και για τη διδασκαλία της γλώσσας ή για τη διδασκαλία των

τεχνών» (Υ.1.). «Ναι, κάποιες φορές» (Υ.2.). ή «Συνήθως το μάθημα της Ιστορίας πιο πολύ (εννοείται χρησιμοποιεί τις οπτικές αναπαραστάσεις)». (Υ.3.).

Όλοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι οπτικές αναπαραστάσεις αποτελούν απαραίτητο στοιχείο στη διδασκαλία τους προκειμένου να την κάνουν πιο αποτελεσματική. «...είναι ένα από τα απαραίτητα υλικά και μαζί με άλλα είδη αναπαραστάσεων θεωρώ ότι είναι ένα πρώτο βήμα για να προσεγγίσουν κάποιες έννοιες που θέλουμε να διδάξουμε». (Υ.1.). «Με βάση τις φωτογραφίες μπορούμε να συζητήσουμε, να σκεφτούμε, να κρίνουμε κάποια πράγματα, να πούμε κάποιες ιδέες» (Υ.2.).

Στην ερώτηση πώς τις αξιοποιούν φάνηκε ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί δίνουν μεγάλη βαρύτητα στην προσέγγισή της. «Είναι πάρα πολύ σημαντικό την αναπαράσταση οι μαθητές πρώτα πρώτα να την παρατηρήσουν προσεκτικά. Εξαρτάται βέβαια, ποιος είναι ο ειδικός σκοπός κάθε φορά που τη χρησιμοποιούμε. Δε χρησιμοποιούμε πάντοτε οπτικές αναπαραστάσεις για τον ίδιο λόγο. Αν για παράδειγμα θέλουμε να διδάξουμε ένα φυσικό φαινόμενο π.χ. θέλουμε να διδάξουμε τη δημιουργία του ουράνιου τόξου θα δώσουμε μια εικόνα και θα ζητήσουμε από τα παιδιά να κάνουν πολύ προσεκτική παρατήρηση και να καταγράψουν τις παρατηρήσεις τους αυτές». (Υ.1.). «Με βάση τις φωτογραφίες μπορούμε να συζητήσουμε, να σκεφτούμε, να κρίνουμε κάποια πράγματα, να πούμε κάποιες ιδέες». (Υ.2) ή «Συνήθως με σχόλια επάνω στις εικόνες όπου οι μαθητές μπορούν να δουν ότι άτομα από διαφορετικές ηπείρους μπορούν να προσφέρουν γενικότερα στην ανθρωπότητα ανεξαρτήτως της καταγωγής τους, το χρώμα τους ή το τι πιστεύουν (αν πρόκειται για κάτι που αφορά τη διαπολιτισμική παιδαγωγική και εκπαίδευση)». (Υ.3).

Παρατηρώντας τις δύο οπτικές αναπαραστάσεις κάθε εκπαιδευτικός προσέγγιζε την κάθε οπτική παράσταση δίνοντας βαρύτητα στα σημεία εκείνα που του έκαναν περισσότερη εντύπωση και ενδεχομένως, να αποτελούσαν στοιχεία που θα μπορούσε να αξιοποιήσει σε πρώτη φάση, στη σχολική τάξη προκειμένου να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές σε θέματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής/συμβουλευτικής. Έτσι, το Υ.1. «Εντάξει αρχικά βλέπω δύο διαφορετικές εικόνες που έχουν όμως κάτι κοινό. Το κοινό είναι ότι απεικονίζουν πρόσωπα. Στη μια περίπτωση βέβαια είναι πρόσωπα έτσι ηλικιωμένων ανθρώπων ή μεσηλικών τέλος πάντων... Η άλλη δείχνει λοιπόν χαριτωμένα μωρά που φοράνε μόνο το πάμπερ. Είναι απίστευτα. Αυτό που μου κάνει εντύπωση εδώ είναι ότι όλα τα παιδάκια στρέφουν το βλέμμα τους προς κάτι κοινό. Δηλαδή είναι μια φωτογραφία εδώ που δείχνει ότι υπάρχει ένα θέμα κοινό ενώ στην άλλη με τους ενήλικες είναι ανεξάρτητες φωτογραφίες, κομμένες η μία μετά την άλλη και τοποθετημένες η μία δίπλα στην άλλη. Δεν υπάρχει ένα κοινό θέμα εδώ. Ενώ δίπλα τα παιδάκια φαίνεται ότι κάτι τα απασχολεί. Τα απασχολεί με την έννοια ότι κάτι παρατηρούν.. με κάτι και ασχολούνται». Το Υ.2 δίνει βαρύτητα στον αριθμό των νηπίων «Στην πρώτη περίπτωση βλέπω δύο, τέσσερα, έξι, επτά παιδάκια μικρής ηλικίας και στη δεύτερη πέντε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας τέλος πάντων, ενήλικες» και έπειτα στο τι συμβαίνει στη δεδομένη οπτική παράσταση «είναι με παιδάκια της ίδιας ηλικίας σε διάφορες στάσεις, παιδικές στάσεις και εντάξει με ιδιαιτερότητες, στο χρώμα αλλά δεν παύει να

είναι μια οπτική αναπαράσταση παιδιού». «Στη δεύτερη (οπτική παράσταση) παρόμοιας ηλικίας άτομα και των δύο φύλων διαφορετικής προέλευσης, καταγωγής». Το Υ.3 τονίζει «Η πρώτη δείχνει μικρά παιδιά από διαφορετικές ηπείρους προφανώς, που παίζουν, φαίνονται χαρούμενα αλλά συγχρόνως φαίνονται ότι έχουν όλα τις ίδιες ανάγκες κι επομένως, χρήζουν της ίδιας αντιμετώπισης. Η δεύτερη δείχνει ανθρώπους μεγαλύτερης ηλικίας από άλλους τόπους που... ο καθένας φαντάζομαι ότι θα έχει κάποιο επάγγελμα και κάτι θα έχει να προσφέρει».

Στην ερώτηση ποιο μπορεί να είναι το νόημα της κάθε οπτικής αναπαράστασης σε ένα πλαίσιο διαπολιτισμικής/συμπεριληπτικής στρατηγικής, δηλαδή πώς θα μπορούσε να τις χρησιμοποιήσει ο κάθε εκπαιδευτικός στο πλαίσιο ενός τέτοιου προγράμματος, κάθε υποκείμενο φάνηκε να αξιοποιεί τις πληροφορίες που είχε συλλάβει από την παρατήρηση των οπτικών αναπαραστάσεων και την ενεργοποίηση των προηγούμενων εμπειριών που είχε ο ίδιος αποκτήσει από την εκπαιδευτική πράξη. Είναι σημαντικό εδώ να τονίσουμε ότι τα Υ.2 και Υ.3. έχουν μαθητές στην τάξη τους που προέρχονται από άλλο πολιτισμικό περιβάλλον (αλλοδαποί) και διαχειρίζονται σε καθημερινή βάση προβλήματα ή δυσκολίες που προκύπτουν από την επαφή, συνεργασία αλλά και επικοινωνία με τους άλλους μαθητές του σχολείου. Έτσι, το Υ.1 τονίζει το «πόσο διαφορετικοί είμαστε και μπορούμε να κάνουμε ας πούμε μια κουβέντα με τα παιδιά για να διδάξουμε λιγάκι, να προσεγγίσουμε τέλος πάντων την έννοια της διαφορετικότητας ότι όλοι ναι μεν είμαστε διαφορετικοί αλλά είμαστε όλοι άνθρωποι. Και εγώ αυτό που συνηθίζω να λέω στα παιδιά είναι ότι ο καθένας από μας είναι ένα θαύμα της φύσης και άρα μπορεί να είμαστε διαφορετικοί άσπροι, μαύροι, κόκκινοι, κίτρινοι, κοντοί, ψηλοί κτλ. αλλά αξίζουμε όλοι ως θαύμα της φύσης ίση μεταχείριση. Έτσι, πρέπει αυτό να το δεχτούμε κι εδώ βλέπουμε ότι εντάξει η διαφορετικότητα φαίνεται από πολύ νωρίς και συνεχίζει στις μεγαλύτερες ηλικίες. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι που βλέπουμε προφανώς και δεν μοιάζουν, είναι διαφορετικοί αλλά εξακολουθούν να είναι ο καθένας μοναδικός και ανεπανάληπτος ... και σίγουρα αξίζει τον κόπο να σκύψουμε πάνω από τον καθένα». Το Υ.2 επισημαίνει ότι «θα μπορούσα να ζητήσω να μου φτιάξουν κάποιες ιστορίες για το πώς βλέπουν στην παιδική ηλικία, πώς θα περιέγραφαν τη ζωή αυτών των παιδιών με βάση τις εμπειρίες τους, τις δικές τους, και στη δεύτερη περίπτωση με τους ενήλικες ... τι θα μπορούσε να είναι αυτός ο άνθρωπος, τι κάνει, πώς θα εξελιχθεί», ενώ το Υ. 3 τονίζει το κοινό σημείο που έχουν οι δύο οπτικές αναπαραστάσεις και πώς αυτό θα το χρησιμοποιούσε στη διδασκαλία του «όλοι οι άνθρωποι λίγο πολύ έχουν τις ίδιες ανάγκες και ότι η πρόοδος και η εξέλιξή τους εξαρτάται από την προσπάθειά τους αλλά και από την αντιμετώπιση που θα έχουν από το κάθε εκπαιδευτικό σύστημα. Ο κάθε άνθρωπος ανάλογα με την προσπάθειά του θα διαμορφώσει και το χαρακτήρα του. Αυτό θα παίξει ρόλο στη μετέπειτα ζωή του». Επομένως, η αξιοποίηση θα αφορούσε περισσότερο συζήτηση, επιχειρηματολογία και έκφραση απόψεων, κρίσεων ή και πεποιθήσεων.

Στην ερώτηση ποια οπτική παράσταση θεωρούν καλύτερη το Υ.1 επισημαίνει ότι «εάν υποθέσουμε ότι αυτές οι δύο οπτικές αναπαραστάσεις χρησιμοποιούνται για να δείξουμε τη διαφορετικότητα νομίζω ότι είναι καλύτερη η εικόνα με τα μικρά ... Βλέπω ότι όλα τα μωρά

κοιτάζουν, στρέφουν και κοιτάζουν κάτι. Άρα υπάρχει ένα κοινό σημείο αναφοράς στο οποίο όλα παρόλες τις διαφορές που έχουν, άρα μπορούν κάπου να βρουν ένα κοινό σημείο αναφοράς ενώ αντίθετα, αυτό δε γίνεται στην άλλη εικόνα που βλέπουμε να είναι ..έτσι...κομμένες φωτογραφίες ανθρώπων που δεν έχουν καμία σχέση μεταξύ τους κι απλώς τις έχουμε βάλει τις έχουμε παραθέσει στη σειρά». Το Υ.2 δε θεωρεί κάποια καλύτερη διότι κατά τη γνώμη του «δηλώνουν δύο διαφορετικά στάδια της ανθρώπινης ζωής, η κάθε μία έχει την αξία της και είναι στα πλαίσια της ύπαρξής μας τέλος πάντων. Είμαστε μικροί, μεγαλώνουμε...» άρα κάθε οπτική παράσταση έχει τη δική της σημειολογία και δε χρήζει σύγκρισης. Το Υ.3 βλέπει την οπτική παράσταση από την άποψη της προσέγγισης με τα παιδιά και επισημαίνει ότι «θεωρώ αυτή με τα μικρά παιδιά διότι στο δημοτικό είναι λογικό να κεντρίζουν πιο πολύ και την προσοχή των μαθητών».

Από την ερώτηση αυτή φαίνεται να εκμαιεύονται πληροφορίες που αφορούν το πώς βλέπουν οι εκπαιδευτικοί και επομένως, δίνουν βαρύτητα ή αξιοποιούν το υλικό από δεδομένες οπτικές αναπαραστάσεις αξιοποιώντας και ενεργοποιώντας τις προηγούμενες εμπειρίες, στάσεις, τοποθετήσεις τους. Αν πρέπει να χειριστούν το θέμα της διαφορετικότητας η εικόνα με τα νήπια τους βοηθά να το προσεγγίσουν πιο εύκολα με τα παιδιά του δημοτικού σχολείου. Αν θεωρούν ότι δεν έχει σημασία η όποια επιλογή οπτικής αναπαραστάσης δεν τίθεται θέμα σύγκρισης και η κάθε οπτική αναπαρασταση επεξεργάζεται και αξιοποιείται από τους μαθητές διαφορετικά αλλά όμως με το ίδιο αποτέλεσμα (δηλαδή της ανάπτυξης της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής/συμβουλευτικής - προσέγγισης).

Στο ερώτημα πώς μπορεί να αξιοποιηθεί κάθε μία με τους μαθητές για την ανάπτυξη θετικής στάσης και ψυχολογίας απέναντι σε διαφορετικούς μαθητές διαπιστώνουμε ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να εκμαιεύσουν από τις οπτικές αναπαραστάσεις τα στοιχεία εκείνα που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν τη θετική στάση και αποδοχή των αλλοδαπών/διαφορετικών μαθητών. Έτσι, το Υ.1 επισημαίνει ότι θα ρωτούσε τους μαθητές, μετά από κάποιο διάλογο που θα είχε μαζί τους «αν βρισκόσαστε σε αυτή την ηλικία θα μπορούσατε να μπειτε και εσείς αυτή την ομάδα; Υπάρχει κάτι τόσο διαφορετικό μεταξύ των μωρών που τα εμποδίζει για παράδειγμα να παίξουν μαζί;». Ομοίως και το Υ.2 θα συζητούσε με τους μαθητές αν υπάρχει κάτι που διαφοροποιεί κάποιο παιδί από τα υπόλοιπα τόσο ώστε να αποτελεί στοιχείο διαφοροποίησης και επομένως, μη αποδοχής «δε μπορείς να δεις κάποιες άλλες διαφοροποιήσεις, να πεις ότι αυτό ας πούμε στην πρώτη φωτογραφία των πιτσιρικιών ότι διαφοροποιείται μόνο λόγω χρώματος ή επειδή φοράει χρωματιστή πάντα ή γυαλιά ότι διαφοροποιείται με κάποιον τρόπο από όλα τα υπόλοιπα. Απλά είναι παιδάκια σε παιδική ηλικία σε διάφορες στάσεις που έχουν όλα τα παιδιά του κόσμου. Στη δεύτερη περίπτωση πέρα από τη διαφοροποίηση του φύλου, του χρώματος ή της προέλευσης, έτσι όπως φαίνεται τουλάχιστον, δεν υπάρχει κάτι άλλο που θα έλεγες ότι διαφοροποιεί αυτά τα άτομα μεταξύ τους...». Το Υ.3 επισημαίνει ότι επειδή στην τάξη του έχει αλλοδαπούς μαθητές «συνήθως προσπαθούμε να αναδεικνύουμε στοιχεία από τον τόπο τους όπως μύθους, τραγούδια, διάφορες διηγήσεις και έτσι φαίνεται και ο τρόπος ζωής σε άλλους τόπους κι έτσι

τέλος πάντων οι άνθρωποι μπορεί να προοδεύσουν αλλά κυρίως, (επισημαίνεται στα παιδιά και διαπιστώνεται ότι όλοι οι άνθρωποι) έχουν τις ίδιες ανάγκες».

Τέλος, στην ερώτηση αν μπορούν να περιγράψουν ένα σενάριο ή κάποιες δράσεις που θα οργάνωναν με βάση μία από τις δύο οπτικές αναπαραστάσεις προκειμένου να αναπτύξουν θετική στάση και διάθεση των μαθητών απέναντι σε αλλοδαπούς μαθητές οι εκπαιδευτικοί τόνισαν ότι «αν υποθέσουμε ότι αυτή η εικόνα αποτελεί το ξεκίνημα μιας ιστορίας γιατί είναι μικρά τα παιδιά, να φτιάξουν την ιστορία στην εξέλιξή τους. Δηλαδή να ζωγραφίσουν τα παιδιά στην ηλικία των δέκα ετών. Να φανταστούν πώς θα είναι αυτά τα παιδάκια στην ηλικία των δέκα ετών. Θα είναι όλα μαζί; Θα παίζουν όλα μαζί; Θα έχουν αναπτυχθεί διαφορετικά; Ή σε μεγαλύτερες ηλικίες. Θα εξακολουθούν να είναι διαφορετικά; Κάπως έτσι δηλαδή. Μια προσέγγιση μπορεί να είναι αυτή. Να το δουν λιγάκι εξελικτικά. Ξεκινάμε από μικρά. Τι θα γίνει στην συνέχεια; Μια άλλη περίπτωση είναι ότι θα βάλεις ένα πρόβλημα για να τους πεις ότι κάποιος υποστηρίζει ότι το ένα από τα παιδάκια αυτά, αυτό το παιδάκι που φοράει μαύρα γυαλιά, για παράδειγμα, δεν πρέπει να είναι στην ομάδα αυτών των παιδιών και θα πρέπει να το ... να μην του επιτρέπουμε να παίζει. Ποια είναι η άποψή σας; Να μπούμε δηλαδή λιγάκι στη θέση (εννοείται του ατόμου με το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό)...» (Y.1). Το Y.2 επισημαίνει ότι «θα μπορούσα να πω ότι θα φτιάξω ή θα ζητήσω μάλλον από τους μαθητές που έχουν διαφορετική προέλευση να μας δείξουν ένα χώρο της περιοχής τους (πάνω στο οποίο θα ακολουθήσει συζήτηση αλλά και προβληματισμός)». Το Y.3 ομοίως, επισημαίνει ότι «θα έβαζα τους μαθητές να λένε ιστορίες από τον τόπο τους ή να φέρουν εικόνες από τον τόπο τους κι έτσι τα παιδιά να εξοικειώνονται και με διαφορετικές εικόνες και με διαφορετικούς πολιτισμούς ενδεχομένως, για να κατανοήσουν ότι υπάρχουν διαφορές αλλά κυρίως υπάρχουν πιο πολλά τα στοιχεία που ενώνουν τους ανθρώπους». Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν την ιστορία ως μέσο για την διαπολιτισμική παιδαγωγική/συμβουλευτική.

(Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι επειδή η ηχογράφηση δημιουργούσε κάποιο άγχος και κάποια ανασφάλεια στον/στην συμμετέχοντα στην έρευνα εκπαιδευτικό, όταν ολοκληρώθηκε η διαδικασία και οι τρεις εκπαιδευτικοί σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχαν με την ερευνήτρια (Α. Παλαιθοδώρου) τόνισαν ότι με τη λήξη της συνέντευξης συνειδητοποίησαν ότι θα μπορούσαν να προτείνουν πολύ περισσότερες (ευρύτερες) δράσεις για την ανάπτυξη υγιών σχέσεων και την επικοινωνία – αλληλοκατανόηση και συνεργασία αλλοδαπών μαθητών με τους υπόλοιπους μαθητές σε μια σχολική τάξη. Ορισμένες μάλιστα θα ήταν η οργάνωση μιας θεατρικής παράστασης όπου όλοι οι μαθητές θα συμμετείχαν με κάποιο μικρό ή μεγάλο ρόλο, θα σχημάτιζαν τα σκηνικά, τη μουσική κάλυψη του έργου, τη διαμόρφωση του χώρου, δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε όλους τους μαθητές να επικοινωνήσουν, να γνωριστούν καλύτερα και ουσιαστικότερα και να συνεργαστούν αρμονικά και δημιουργικά για την επιτυχή έκβαση της παράστασης.

Άλλη πρόταση θα ήταν η οργάνωση και συμμετοχή όλων των μαθητών σε παραδοσιακούς χορούς όπου οι αλλοδαποί μαθητές θα μπορούσαν να δείξουν παραδοσιακούς χορούς της

χώρας τους και να παρακινήσουν τους υπόλοιπους μαθητές να τους χορέψουν μαζί τους. Μια τρίτη άποψη θα ήταν η διοργάνωση μιας μικρής γιορτής όπου όλοι οι μαθητές θα μπορούσαν να φτιάξουν κάποια παραδοσιακά γλυκά και να τα μοιραστούν με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους γνωρίζοντας συνήθειες, γεύσεις ή και παραδόσεις άλλων λαών).

5.5. Συμπεράσματα – Διδακτικές προτάσεις

Από την παρουσίαση των ευρημάτων και έχοντας υπόψη τα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε διαπιστώνεται ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί της παρούσας μελέτης τείνουν να χρησιμοποιούν τις οπτικές αναπαραστάσεις ως μεθοδολογικό εργαλείο στη διδακτική προσέγγιση της γνώσης. Τις θεωρούν αναπόσπαστο τμήμα της διδασκαλίας αλλά κι αξιοποίησης και διαχείρισης της γνώσης. Άλλωστε, όπως έχει επισημανθεί «με την ενεργή συμμετοχή και διαχείριση του περιεχομένου μιας οπτικής αναπαράστασης ανοίγονται ορίζοντες γνώσης και εμπειριών που είναι σημαντικοί και για την ανάπτυξη της προσωπικότητας» (www.Imago2010.eu., 2010), γεγονός που καταδεικνύεται κι από τη μικρή έκταση, έρευνα που υλοποιήσαμε.

Κάθε οπτική αναπαράσταση ανιχνεύει και ενεργοποιεί διαφορετικές εμπειρίες, πεποιθήσεις, στάσεις. Κάθε μία όμως μπορεί να αξιοποιηθεί στη σχολική τάξη και να βοηθήσει στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής/συμβουλευτικής καθώς η δύναμή της είναι ισχυρή για να δημιουργήσει γόνιμο προβληματισμό, να ενεργοποιήσει τους μαθητές, να τους ευαισθητοποιήσει και να τους οδηγήσει στη διαμόρφωση αξιών, απόψεων, στάσεων, πεποιθήσεων που οδηγούν στην ανάπτυξη της δημοκρατίας, της ισότητας, της ελευθερίας, του σεβασμού της προσωπικότητας του κάθε ατόμου ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικότητας, γεωγραφικής ή κοινωνικής προέλευσης (Council of Europe 2012).

Οι οπτικές αναπαραστάσεις μπορούν να αποτελούν εφελκυστικό εργαλείο ενεργοποίησης εμπειριών για τους εκπαιδευτικούς καθώς τους βοηθούν να προσεγγίσουν ένα θέμα, να εστιάσουν σε κάποια σημεία που χρήζουν εκτεταμένης συζήτησης ή προβληματισμού και να τους βοηθήσουν να διαμορφώσουν είτε τη διδασκαλία τους ή τη συμβουλευτική προσέγγισή τους με τον καλύτερο κι αποτελεσματικότερο τρόπο.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι ο/η εκπαιδευτικός διαχειρίζεται όχι μόνο τη διδακτική προσέγγιση της γνώσης αλλά και ό,τι έχει να κάνει και με την ανθρώπινη προσωπικότητα. Έτσι, προβλήματα συμπεριφοράς, δυσκολίας προσαρμογής των μαθητών, συμβουλευτικής διαχείρισης αποτελούν μέρος της καθημερινότητάς του και θα πρέπει να τύχουν της δικής του προσεκτικής (για να μην προσβάλουν) αλλά και δίκαιης αντιμετώπισης. Οι οπτικές αναπαραστάσεις τον βοηθούν να ενεργοποιεί τις εμπειρίες του να τις εμπλουτίζει και να τις χρησιμοποιεί προς όφελος των μαθητών του.

Στην περίπτωση μάλιστα της διαπολιτισμικής προσέγγισης ο κάθε εκπαιδευτικός, όπως διαπιστώνεται από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, φαίνεται να σέβεται, να αναγνωρίζει και να λαμβάνει υπόψη του τις παραδοχές, που σύμφωνα με τον Παπάζογλου (2008), έχουν

προταθεί ως απαραίτητες για τη διαπολιτισμική προσέγγιση. Κι αυτές δεν είναι άλλες από την «αναγνώριση της ετερότητας, της κοινωνικής συνοχής, της ισότητας και τέλος, της δικαιοσύνης» (2008: 83). Το σχολείο είναι σχολείο για «όλους» και με ίσες ευκαιρίες για όλους ανεξάρτητα γεωγραφικής προέλευσης, καταγωγής, φύλου ή διαφορετικότητας. Οι εμπειρίες των δεδομένων εκπαιδευτικών ενισχύουν αυτή την άποψη και βοηθούν στην ανάπτυξη και εφαρμογή μιας διαπολιτισμικής/ συμπεριληπτικής στρατηγικής στο περιβάλλον μιας σχολικής κοινότητας.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί αποδέχονται και προσεγγίζουν το διαφορετικό και προσπαθούν να το εντάξουν στο σχολικό πλαίσιο με όσο το δυνατό πιο υπεύθυνο, δημοκρατικό και με πνεύμα ισονομίας και αποτελεσματικότητας, τρόπο κάνοντας πράξη αυτό που προτείνεται από τους Κανακίδου και Παπαγιάννη (1998) (Παπάζογλου, 2008: 81-82) για το διαπολιτισμικό χαρακτήρα της αγωγής. Σύμφωνα λοιπόν με αυτούς «ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της αγωγής αφορά τη διαμόρφωση θετικών αντιλήψεων για τις διαφορές μεταξύ των πολιτισμών, την αλληλεγγύη, τον ισότιμο σεβασμό των άλλων πολιτισμών και, κυρίως την αγωγή στην ειρήνη, που προκύπτει ως φυσικό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω στόχων»

Έτσι, κάτω από αυτό το πρίσμα, και σύμφωνα με το σκεπτικό των εμπλεκόμενων με την έρευνα εκπαιδευτικών, οι αλλοδαποί μαθητές τείνουν να συνεργάζονται και να αποκτούν θετική στάση και διάθεση εξομαλύνοντας όποιες διαφορές ή ιδιαιτερότητες ή και συμπεριφορές που ενδεχομένως, αναπτύσσουν και με την κατάλληλη διάθεση, αποδοχή, συζήτηση και ψυχολογική, πολλές φορές, στήριξη και βοήθεια, να οδηγούνται στην ομαλή συνύπαρξη και συνεργασία με τους υπόλοιπους μαθητές μιας σχολικής κοινότητας και κατόπιν, με τους υπόλοιπους ανθρώπους του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην μικρής έκτασης έρευνα καταδεικνύουν ότι στην εκπαιδευτική πράξη οι εμπλεκόμενοι εκπαιδευτικοί προσπαθούν κι ανακαλύπτουν τεχνικές, πρακτικές ή μεθόδους που τους επιτρέπουν να διαχειριστούν μαθητές από διαφορετικό κοινωνικο-οικονομικό αλλά και πολιτιστικό περιβάλλον με τον καλύτερο κι αποτελεσματικότερο τρόπο. Αυτή η στάση και συμπεριφορά επιτρέπει στο σύνολο των μαθητών να αποδέχονται τη διαφορετικότητα και να λειτουργούν με πνεύμα αλληλεγγύης, αλληλοβοήθειας κι αποδοχής του διαφορετικού. Αν σκεφτούμε μάλιστα ότι σήμερα περισσότερο από ποτέ φαινόμενα βίας (bullying) συμβαίνουν όλο και περισσότερο στα σχολεία, η αποδοχή και ο σεβασμός του διαφορετικού μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά στην εμφάνιση τέτοιων συμπεριφορών.

Ωστόσο, καταλήγοντας, δε θα πρέπει ο κάθε εκπαιδευτικός από μόνος του να ενεργεί οργανώνοντας δράσεις αποδοχής της διαφορετικότητας αλλά ολόκληρη η εκπαιδευτική κοινότητα συντονισμένα, οργανωμένα και μεθοδικά να οργανώνει δράσεις, ενέργειες, καλές πρακτικές αποδοχής του διαφορετικού με πνεύμα συνεργασίας, αλληλεγγύης και δημοκρατίας. Σύμφωνα μάλιστα με την Κεσίδου (2008) η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής αγωγής χρειάζεται συντονισμένες και στοχευμένες δράσεις που ξεκινούν από την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και καταλήγουν έως τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας και

του εκπαιδευτικού υλικού ώστε αυτό να προσαρμόζεται και να ικανοποιεί τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Η ανάδυση ωστόσο, των εμπειριών των εκπαιδευτικών και η μελέτη αυτών, αδιαμφισβήτητα, μπορεί να βοηθήσει στην αναγνώριση προβλημάτων ή δυσκολιών που αντιμετωπίζουν στην καθημερινή πράξη. Μια τέτοια πρακτική ίσως συντελέσει στην ταχύτερη και πιο πρόσφορη ανάληψη και κατ'έπекταση, υλοποίηση διαπολιτισμικών δράσεων και πρακτικών από τους εκπαιδευτικούς μιας σχολικής κοινότητας.

Ευχαριστίες

Εκφράζω τις ευχαριστίες μου στους εκλεκτούς συναδέλφους Ν.Σ, Π.Μ., Γ.Π που με προθυμία δέχτηκαν να συμμετάσχουν στη μικρής έκτασης έρευνα και να με βοηθήσουν στη συλλογή του εν λόγω ερευνητικού υλικού.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Council of Europe (2012). *Διαπολιτισμικές δεξιότητες για όλους - Προετοιμασία για τη ζωή μέσα σε έναν ετερογενή κόσμο*, Σειρά Pestalozzi 2, Επιμελητής σειράς Josef Huber, Εκδόσεις: Συμβούλιο Ευρώπης
- Δημητρόπουλος Ε. (2001). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας* Εκδόσεις: Έλλην: 3^η Έκδοση.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). *Μάθηση με εικόνες Πρόγραμμα της ΕΕ imago2010: Εναύσματα για την εργασία στην προσχολική ηλικία και στην ηλικία δημοτικού*. Ανάκτηση από <https://www.Imago2010.eu>, προσπέλαση 28/6/2018.
- Ίσαρη Φ. & Πουρκός Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας, Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Ανάκτηση από <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5826/4/15327Isari-KOY.pdf>, προσπέλαση 30/6/2018.
- Μπαλατζής Δ. & Νταβέλος Π. (2009). *Η σημασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σύγχρονο σχολείο και τα προβλήματά της*, 12^ο Διεθνές Συνέδριο, Πάτρα, 19-21 Ιουνίου 2009.
- Παπάζογλου, Ι. (2008). Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο δημοτικό σχολείο, *Επιστημονικό Βήμα*, τ.9, - Μάιος 2008, σσ 81-87.
- Σπηλιωτοπούλου Β. (2017). *Σημειώσεις μαθήματος Μεθοδολογία Έρευνας ΣυΕΠ ακαδημαϊκού εξαμήνου 2017-18*, ψηφιακή πλατφόρμα e-class ΑΣΠΑΙΤΕ Πάτρας.
- Κεσίδου Α. (2008). Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Μια εισαγωγή. (σ.σ. 21-36). ΥΠ.Ε.Π.Θ., Ένταξη παιδιών παλινοστούτων και αλλοδαπών στο σχολείο (γυμνάσιο) Δ..Κ. Μαυροσκούφης (Επιμ.) *Οδηγός Επιμόρφωσης. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Αγωγή*. Θεσσαλονίκη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΛΕΧΘΗΚΑΝ ΚΑΙ ΧΟΡΗΓΗΘΗΚΑΝ

Οπτική αναπαράσταση 1.

Οπτική αναπαράσταση 2.

(Χρήση οπτικών αναπαραστάσεων από σημειώσεις μαθήματος: Μεθοδολογία Έρευνας ΣυΕΠ ακαδημαϊκού εξαμήνου 2017-18 κ. Β. Σπηλιωτοπούλου).